

ПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУТИ ТА ПРОЦЕСИ

DOI 10.31558/2519-2949.2023.4.1

УДК 328.1:342.5(437.3+437.6+438+439)

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8280-7104>

Бусленко В. В. Волинський національний університет імені Лесі Українки

ВЗАЄМОВПЛИВ УРЯДУ ТА ПАРЛАМЕНТСЬКОЇ ОПОЗИЦІЇ В ДЕРЖАВАХ
ВИШЕГРАДСЬКОЇ ГРУПИ: ІНСТИТУЦІЙНИЙ АСПЕКТ

На основі зібраного емпіричного та теоретичного матеріалів здійснено кросрегіональний аналіз та вироблено концептуальні підходи щодо пояснення інституційних механізмів взаємодії уряду та парламентської опозиції в країнах Вишеградської групи. Досліджено інституційні рамки, в яких парламентська опозиція функціонує і наскільки дієвим може бути її вплив на уряд в кожній з країн. Стверджується, що парламентська опозиція залишається важливим елементом впливу на баланс сил між президентом, урядом та парламентом. Цей вплив може посилюватись у залежності від чисельності парламентської опозиції, виникнення коаліційних об'єднань, послаблення парламентської більшості, посилення конфлікту між урядом та президентом, тенденції використання урядом антидемократичних методів і засобів здійснення влади.

В Польщі, Чехії, Словаччині та Угорщині досить виражена дихотомія між провладними та опозиційними партіями. Це зумовлено значним рівнем конкурентності в партійному середовищі а також тим, що уряд в основному формується з середовища парламентської більшості.

Визначено, що парламентська опозиція в державах Вишеградської групи може вплинути на діяльність уряду через різні канали. Основними серед них є політичний контроль над кабінетом шляхом голосування по питанню довіри (не довіри) і години питань до уряду; вплив на зміст урядових законопроектів через участь у законодавчому процесі та через діяльність представників у парламентських комітетах; контроль законності урядової політики через Конституційний суд або ініціювання референдумів. Аналіз формальних повноважень та їх використання опозицією як інструменту впливу на уряд дозволив виявити подібності та відмінності в кожній з країн.

Доведено, що парламентській опозиції на практиці складно використовувати свої інституційні можливості впливу на уряд через те, що правляча більшість має більший доступ до владних ресурсів та існують конституційні положення, які мінімізують зміну влади з метою збереження політичної стабільності.

Ключові слова: уряд, парламентська опозиція, парламент, політичні системи, політична партія, політичні актори, Вишеградська група, політика, політичні відносини.

Постановка проблеми. Консолідація демократії в державах Центрально-Східної Європи у значній мірі залежить від налагодження конструктивної взаємодії між державною владою та опозицією. Наявність в політичній системі опозиції є істотною ознакою демократичності та змагальності й слугує додатковим механізмом стримування та противаг в системі поділу влади. Опозиція здатна легітимізувати владу, є джерелом альтернативної політики в умовах міжпартійної конкуренції.

Від характеру взаємовідносин парламентської опозиції та уряду значною мірою залежить стабільність функціонування самих демократичних інститутів. На думку А. Пшеворського «після утвердження демократії постає класична проблема опозиції – як сильно протестувати і якими засобами. Якщо опозиція не стає опонентом – не пропонує альтернатив і не обстоює їх завзято, – тоді представницька влада політичних інституцій – їхня спроможність мобілізувати й залучати є слабка. Та якщо опозиція чинить енергійний спротив, демократія може опинитися під загрозою» [4, с. 640]. Глибина протистояння в дихотомії «влада-опозиція» спричиняє не лише політичні кризи а й суспільно-політичні потрясіння на кшталт «оксамитових революцій». В ході подальших демократичних трансформацій в молодих демократіях виробилася ціла практика створення

інституційних механізмів, які б давали можливість парламентській опозиції впливати на формування урядових рішень.

Метою даної статті є здійснення політико-правового компаративного аналізу інституційних механізмів взаємодії парламентської опозиції та уряду в державах Вишеградської групи в контексті відносин виконавчої та законодавчої гілок влади.

Вибір в якості прикладу Чехії, Словаччини, Польщі та Угорщини не є випадковим. В ході «оксамитових революцій» в державах відбувся мирний демократичний перехід і згодом досягнута стабільність функціонування партій і партійних систем. Об'єднані у Вишеградську групу, вони відображають дуже схожий інституційний дизайн. Це демократичні республіки зі змішаною формою правління, в яких формування уряду залежить від Президента та Прем'єр-міністра, а підтримка від (більшості) парламенту.

Стан наукової розробки проблеми. Стосунки між урядом та опозицією в різних політичних системах Європи рідко були предметом політологічних досліджень і про них згадується, зазвичай, на рівні широкого дослідницького аналізу. Невелика кількість опрацьовань і наукових статей ґрунтується на описі різних політичних систем з перспективи дослідження взаємних стосунків між найвищими інститутами державної влади та їх політичними опонентами.

Істотною проблемою є те, що більшість авторів, які досліджують механізми політичного життя в державах Вишеградської групи, часто широко і формально трактують опозицію, розглядаючи її як атрибут демократії і очевидну річ. Насправді, в кожній державі стосунки між урядом та опозицією істотно відрізняються. Відмінним залишається їх вплив на ефективність функціонування політичних систем як цілісності.

Аналізу схем розвитку парламентської опозиції в посткомуністичній Східній Європі в контексті змін характеру відносин між урядом та парламентом присвятили свою роботу П. Копецьки (P. Kopecky) та М. Спірова (M. Spírova) [9]. Вони здійснили компаративний аналіз різних видів виконавчо-законодавчих взаємодій. На основі отриманих емпіричних результатів вчені продемонстрували практичну релевантність цих видів у посткомуністичних політичних системах та конкретизували їх значення для становища парламентської опозиції в Чеській Республіці та Угорщині. Дослідженню моделей відносин виконавчої та законодавчої гілок влади на теоретичному рівні присвятили свої роботи Р. Андевег (R. Andeweg) та Л. Нійзінк (L. Nijzink) [6], Г. Одонел (G. O'Donnell) [13], А. Кінг (A. King) [8].

Практичні аспекти взаємовідносин між провладними та опозиційними партіями в окремих країнах Вишеградської групи частково розглядали Г. Счопфлін (G. Schöpflin) [14], Л. Лінек (L. Linek), З. Манселдова (Z. Manselková) [10], Ю. Марушяк (J. Marušiak) [11], Р. Мойяк (R. Moják) [12].

Для нас цінними були наукові праці, сфокусовані на змінах, що відбувалися в партійних системах країн Вишеградської групи в контексті трансформації владних відносин. Правова та емпірична база, акумульована в дослідженнях В. Климончука [2], Є. Гайданки, А. Ключковича, Н. Марадик [3] дозволили поглибити крос-регіональний аналіз ресурсів політичної опозиції в контексті еволюції партійних систем країн на етапі демократичного переходу.

Інституційно-правові аспекти взаємодії уряду та парламенту в законодавчому процесі європейських країн знаходимо в монографії С. Сороки [5]. Вплив парламентської опозиції на конституційний процес в Угорщині опосередковано відображено в роботі І. Ілова [1].

Проблематика політико-правових аспектів взаємодії влади та опозиції в країнах Вишеградської групи ще не стала предметом наукових досліджень серед вітчизняних вчених і потребує подальшої розробки. Зібраний емпіричний та теоретичний матеріал дозволяє здійснити кросрегіональний аналіз та виробити нові концептуальні підходи щодо пояснення моделей такої взаємодії.

Виклад основного матеріалу. Типологія різних моделей відносин між парламентом та урядом, запропонована А. Кінгом (A. King) [8, с. 12] та модифікована Р. Андевегом (R. Andeweg) та Л. Нійзінгом (L. Nijzink) [6] дозволяє ідентифікувати на більш визначеному, системному рівні якою є парламентська опозиція з інституційної точки зору. Проте партійна, міжпартійна та позапартійна моделі явно не звертає увагу на повноваження опозиції та потенційні інструменти її впливу на владу. Тому є потреба в глибшому дослідженні інституційних меж, в яких функціонує парламентська опозиція і визначенні рівня її впливу на уряд в кожній з зазначених держав.

Парламентська опозиція в сучасних демократіях може вплинути на діяльність уряду через різні канали. Основними з них є політичний контроль над кабінетом через голосування по питанню довіри (не довіри) і години питань до уряду; вплив на зміст урядових законопроектів через участь у законодавчому процесі та через діяльність представників у парламентських комітетах; контроль

законності урядової політики через Конституційний суд або ініціювання референдумів. Короткий огляд формальних повноважень опозиції та їх використання як інструменту впливу на уряд, дозволить виявити подібності та відмінності в інституційних механізмах в кожній з держав Вишеградської групи.

Опозиція, як правило, ставить за ціль контролювати уряд а при ознаках урядової кризи ініціювати процедуру висловлення недовіри та разом з іншими політичними силами сформуванню нового його складу. Однак, на практиці це досить складно здійснити так як існуючі конституційні норми, зазвичай, мінімізують часті зміни уряду задля збереження політичної стабільності. Скажімо, для європейської практики парламентаризму типовим є формування парламентських урядів, що передбачає утворення кабінету політичними силами, які мають більшість у парламенті. Це стає гарантією подальшої співпраці між урядом, що реалізує власну програму дій, і парламентом, який може притягнути до відповідальності уряд та прем'єр-міністра.

У випадку Угорщини не має конституційного закріплення процедури формування парламентських урядів. Натомість запроваджена модель, за якою Прем'єр-міністр за поданням Президента обирається парламентом (Державними зборами) і несе перед ним відповідальність. Призначення на посади міністрів здійснює Президент за пропозицією Прем'єр-міністра (ст. 16. п. 7 Основного закону Угорщини) [15]. При формуванні уряду Прем'єр-міністр може залучати як депутатів, так і фахівців з позапарламентського середовища. Таким чином, було досягнуто надмірну залежність уряду від парламенту і водночас уможливлено створення та функціонування кабінету, що спирався б більшою мірою на авторитет глави держави.

Для запобігання урядовим кризам в Угорщині діє один з найбільш ефективних інструментів парламентського контролю над виконавчою владою – конструктивний вотум недовіри. Це вид колективної відповідальності уряду, за яким відбувається висловлення парламентом, або окремою його палатою, вотуму недовіри з одночасним визначенням голови нового уряду [5, с. 197]. Його застосування може свідчити про те, що навколо опозиції сформувалася нова парламентська більшість, яка домагається відставки голови уряду, але будь-який такий крок вимагає попередньої згоди по альтернативному кандидату безпосередньо, тобто реальну персональну та програмну альтернативу. Основною причиною прийняття даної процедури стало збереження стабільного функціонування уряду. До 2007 р. таку стабільність було досягнуто і це «робило опозицію в значній мірі безсилою» [14].

Дійсно, конструктивне голосування щодо недовіри уряду парламентською опозицією на практиці майже не використовувалося. Проте, загроза його застосування була реальною, коли у серпні 2004 р. з'явилися коаліційні розбіжності між Угорською соціалістичною партією (УСП) і Союзом вільних демократів. Вони додалися до проблем всередині УСП навколо особистості Прем'єр-міністра П. Медгеши (P. Medgyessy), і в кінцевому рахунку створили першу можливість для успішного голосування по вотуму недовіри. Однак П. Медгеши уникнув голосування і подав у відставку [7, с. 1033].

В Польщі уряд вважається створеним лише тоді, коли отримує вотум довіри від більшості депутатів Сейму. Обраний Сеймом уряд, як правило, називають «урядом парламентської більшості» або «парламентським урядом» [12, с. 246]. В країні збережена процедура конструктивного вотуму недовіри. Згідно зі ст. 158 Конституції Республіки Польща від 1997 р. Сейм може ухвалити вотум недовіри уряду більшістю від законодавчо визначеної кількості депутатів (щонайменше 231) за пропозицією мінімум 46 депутатів, у якому буде визначено ім'я кандидата на посаду Прем'єр-міністра. Депутати також можуть висловити вотум недовіри окремим членам уряду.

У Чеській Республіці голосування по вотуму недовіри не є конструктивним. Для його початку необхідна підтримка п'ятдесяти голосів (чверть від загального числа депутатів). Далі питання має підтримати абсолютна більшість депутатів. На сьогоднішній день жоден один уряд не був вимушений піти у відставку через успішне голосування по вотуму недовіри. Справді, ймовірно, в очікуванні відмови, опозиція в основному ухилялася від використання своєї конституційної прерогативи змусити уряд працювати і в 1992- 2007 рр. ініціювала лише два таких голосування.

Конституція Словацької республіки теж не передбачає конструктивного вотуму недовіри уряду. Одна п'ята депутатів Національної ради Словацької республіки може ініціювати вотум недовіри Голові уряду або міністру (ст. 116). Відкликання Голови уряду призводить до відставки всього уряду. Також в повноваження парламенту входить відхилення чи схвалення запиту уряду про вираження довіри. Характерно, що за формою правління Словаччина є скоріше напів-президентська. Тому парламентська опозиція зацікавлена заручитись підтримкою глави держави

зادля збільшення тиску на уряд. Так, в березні 1994 р. в умовах протистояння Президента М. Ковача та Прем'єр-міністра В. Мечіара парламентською опозицією було запропоновано відкликати В. Мечіара з посади [11, с. 117]. Однак це швидше політичний крок задля недопущення антидемократичних тенденцій в політиці нового уряду, який не ніс загрози для самого В. Мечіара. На той час він очолював партію Рух за демократичну Словаччину, навколо якої сформувалась парламентська більшість.

Відмітимо, що конституційні зміни в Словацькій республіці в 1999 р. призвели до введення прямих виборів Президента. До цього часу він обирався парламентом. Подібні процеси відбулися в Польщі в 1992 р. та в Чеській республіці в 2012 р. [3, с. 51, 59]. Тобто в цих державах цілі президента та парламентської опозиції послабити уряд за певних обставин могли співпадати, що давало для опозиції додатковий ресурс для впливу на процес прийняття політичних рішень.

Опозиція в парламенті має повноваження накладати вето на конституційні поправки. Проте такий вплив є мінімальним, так як до більшості ставляться особливі вимоги. В Угорщині, Чехії, Словаччині та Польщі зміни Основного закону вимагають кваліфікованої більшості, тобто не менше двох третіх від усіх депутатів. Оскільки більшість конституційних змін були обумовлені процесом інтеграції в ЄС, який був спільною метою всіх чотирьох країн, то парламентська опозиція до 2004 р. рідко використовувала цей інституційний механізм. Так в Польщі, з виходом Унії Свободи з урядової коаліції в червні 2000 р. утворився уряд меншості. Його підтримували 186 з 460 послів Сейму. Сама ж партія розглядалась як «партія європейська» і гарант європейського курсу уряду Є. Бузека. Більшість польських аналітиків в той час звертало увагу на той факт, що наявність стабільної «проєвропейської» більшості в парламенті сприяло швидшому ухваленню законів необхідних для входження до ЄС. Вихід Унії Свободи з коаліції з Акцією виборчою «Солідарність» розглядався як чинник, що ускладнював цей процес. На той час темпи законодавчого процесу у значній мірі залежали від уміння налагодити співпрацю між урядом та опозицією. І вона була досягнута: парламентська опозиція не ставила питання про вотум недовіри уряду і, в основному, підтримувала законодавчі ініціативи, спрямовані на європейську інтеграцію. Вступ країн до Європейського Союзу свідчить, що за ці політичні рішення та їх реалізацію несли відповідальність не лише провладні депутати, уряд та Президент, але й власне опозиція. Ця спільна відповідальність підтверджує висновок американського політолога Г. О'Доннела, що в країнах представницької демократії між урядом та парламентською опозицією існує зв'язок характеру «конкурентного співробітництва» та є ознакою консолідованої демократії [13, с. 59].

Проте такі «союзи» між політичними акторами не були довготривалими. Перебуваючи в умовах політичної конкуренції, провладні та опозиційні партії залишалися політичними опонентами. Скажімо в Угорщині опозиція змогла запобігти конституційним поправкам з ініціативи уряду в 1999 р. Провладна Федерація молодих демократів-Угорська громадянська партія прагнула внести на розгляд питання щодо Угорської корони в преамбулі до Основного закону країни. Викликавши суспільну дискусію і опір зі сторони парламентської опозиції жодних конституційних поправок так і не було прийнято.

Парламентська опозиція має більші шанси не допустити недемократичних змін до Конституції, коли в парламенті не сформована абсолютна більшість. Однак, в іншому випадку вона може вдаватися до неконвенційних форм впливу через мобілізацію своїх прихильників та формування негативного іміджу правлячих партій. Подібна ситуація спостерігалась в Угорщині під час парламентських виборів в квітні 2010 р. Правоцентристський партійний союз Федерація молодих демократів-Християнсько-демократична народна партія отримав значну підтримку електорату, здобувши 263 (68,13 %) із 386 мандатів у Державних зборах, тобто більшість, яка перевищила 2/3 складу депутатського корпусу. Відповідно до чинного законодавства це уможливило внесення змін до Конституції чи прийняття її нової редакції без урахування позиції інших політичних сил, представлених у парламенті країни, в тому числі і опозиції. Незважаючи на гострі дискусії та протести опозиційно налаштованої до урядових діячів частини громадськості й парламентської меншості, 18 квітня 2011 р. Державні збори 262 голосами ухвалили Основний закон Угорщини [1, с. 11]. Зміни в основному законі значно посилювали контроль правлячої партії на судову та виконавчу гілку влади та послаблювали права опозиції. Основним законом встановлювався новий дев'ятирічний термін, на який обирався Генеральний прокурор. При цьому для проходження кандидатури потрібно було набрати 2/3 голосів депутатів парламенту (п. 4. ст. 29) [15]. Це фактично унеможливлювало його зміну на цій посаді так як в результаті приходу до влади інших політичних сил важко було розраховувати на кваліфіковану більшість.

До повноважень парламенту додалося обрання голови Конституційного суду. Для цього теж потрібна підтримка 2/3 голосів депутатів парламенту. Змінилися й завдання цього органу – вони стали деталізованішими, що, в свою чергу, обмежило його повноваження. Такі зміни загрожували фундаментальним демократичним принципам стримування та противаг і послаблювали контрольні функції парламентської опозиції. Тиск зі сторони ЄС та США та парламентської опозиції змусили проурядову більшість в березні 2012 р. прийняти ряд положень, що розширювали повноваження уряду і які Конституційний суд Угорщини раніше визнавав такими, що суперечать закону.

Розглянемо тепер конституційні права опозиції щодо можливостей законодавчої ініціативи. В Словаччині право законодавчої ініціативи окрім комітетів Національної ради Словацької республіки та уряду, можуть вносити і окремі депутати. В Польщі законопроекти вносяться на розгляд нижньої палати парламенту не менш ніж 15 депутатами. В Угорщині право законодавчої ініціативи належить будь-якому депутату Державних зборів.

В Чехії правом законодавчої ініціативи володіють окремі депутати. Однак законопроект повинен бути схваленим більшістю депутатів Палати депутатів та в подальшому підтриманий більшістю сенату. Президент теж має право внести зміни в законопроект та повернути його на повторну процедуру голосування. Як і в більшості інших країн, в Польщі, Словаччині Угорщині та Чехії для прийняття законів, потрібна проста більшість присутніх депутатів.

Парламентській опозиції досить складно добитися прийняття запропонованих законопроектів так як на свій бік їй необхідно прихилити проурядові партії. В 1990-2006 рр. вона представила близько 23% усіх поданих законопроектів. В цілому опозицією ініційовано 1,7% законодавчих актів, прийнятих в 1990- 2006 рр. були. При цьому в 2002-2006 рр. показник склав лише 3,4 % [9, с. 151].

Однак, в умовах коли проурядові партії послаблюють свої позиції в парламенті, то уряду стає важче добитися прийняття запропонованих ними законопроектів і ситуація істотним чином змінюється на користь опозиції. Так в Чехії в 1992-1996 рр. проурядова коаліція, що складалася з Громадянської демократичної партії, Християнсько-демократичної партії, Громадянського демократичного Альянсу і Християнсько-демократичної спілки – Чехо-Словацької народної партії, мал стабільніші порівняно з опозицією позиції. Положення правлячих партій в Сенаті змінилося в 1996 -1998 рр. На той час правляча коаліція мала лише 49,5% голосів у Палаті депутатів, але 64,1% голосів у Сенаті. В 1998-2002 рр. уряд мав підтримку лише 37% голосів в Палаті депутатів і ще менше голосів в Сенаті [10, с. 19]. Така ситуація викликала труднощі в проходженні урядових законопроектів. Коли уряду вдавалося заручитися підтримкою в Палаті депутатів, то опозиційні партії могли блокувати його в Сенаті.

Парламентська опозиція в країнах також може скористатися правом на інтерпеляцію до уряду чи окремого міністра. Процедура дозволяє опозиційним фракціям та групам отримати офіційну інформацію від міністрів, запропонувати власні альтернативні рішення та донести їх до громадськості. Під час таких відкритих слухань опозиція, як правило, виступає з критичною по відношенню до дій уряду чи окремих міністрів, позицією. В кожній з країн депутат має право внести інтерпеляцію уряду чи члену уряду, по питаннях, що відносяться до їх компетенції.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, парламентська опозиція в державах Вишеградської групи залишається важливим елементом впливу на баланс влади між президентом, урядом та парламентом. Такий вплив може зростати у залежності від розміру парламентської опозиції, появи коаліційних союзів, послаблення міцності парламентської більшості, посилення конфліктності між урядом та президентом, антидемократичними методами та засобами реалізації влади урядом, використання опозицією позапарламентських методів впливу на процес прийняття політичних рішень.

В Польщі, Чехії, Словаччині та Угорщині досить виражена дихотомія між провладними та опозиційними партіями. Це зумовлено значним рівнем конкурентності в партійному середовищі а також тим, що уряд в основному формується з середовища парламентської більшості і є їй підконтрольний. Тому для міністрів важливо заручитися підтримкою своєї партії чи партії союзника по коаліції. Відповідно, будь-яке голосування щодо підтримки урядових рішень і дій для проурядової більшості є голосування «за» або «проти» своєї партії. З одного боку, міністри знають, що можуть бути звільнені через висловлення вотуму недовіри з боку опозиції, а з іншої уряд знає, що таке рішення може призвести до політичної кризи, а в певних випадках загрожуватиме і розпуском парламенту.

Парламентській опозиції на практиці досить складно використовувати свої інституційні можливості для впливу на уряд в силу того, що провладна більшість має більший доступ до владного ресурсу та існують конституційні норми, які мінімізують зміни уряду задля збереження політичної

стабільності. Між урядом та парламентською опозицією існують досить складні взаємопов'язані відносини. Тому перспективи подальших наукових досліджень лежать в площині аналізу моделей взаємодії уряду та опозиції, які запропонували Р. Андевег та Л. Нійзінк.

Bibliography:

1. Ілов І. Конституційні зміни в Угорщині 2012 року: основні новації та їх вплив на суспільно-політичний розвиток держави. *Viche*. 2013. № 4. С. 11-15.
2. Климончук В. Передумови та інституціоналізація взаємовідносин влади та опозиції в країнах Центрально-Східної Європи (на прикладі країн Вишеградської групи): досвід для України. *Політичне життя*. 2020. № 2. С. 12-18. DOI: 10.31558/2519-2949.2020.2.2.
3. Ключкович А., Гайданка Є., Марадик Н. Трансформація системи владних інститутів. Еволюція партійних систем країн Вишеградської четвірки: досвід для України. Ужгород: Центр інформаційно-видавничої діяльності ЗІППО. 2014. С. 47-78.
4. Пшеворський А. Переходи до демократії: лібералізація та демократизація. *Демократія: антологія* / Упоряд. О. Проценко. Київ: Смолоскип, 2005. С. 605-648.
5. Сорока С. Механізми взаємодії уряду і парламенту в процесі державного управління: досвід країн Європейського Союзу та українська практика. Миколаїв: Видавництво ЧДУ імені Петра Могили, 2012. 421 с.
6. Andeweg R., Nijzink L. Beyond the Two Body Image: Relations between Ministers and MPs'. *Parliaments and Majority Rule in Western Europe*. Frankfurt : Campus Verlag, 1995. P. 152-178.
7. Ionszki G., Kurtan S. *European Journal of Political Research*. 2005. Vol. 44, Issue 7-8. P. 1033-1040.
8. King A. Modes of Executive-Legislative Relations: Great Britain, France, and West Germany. *Legislative Studies Quarterly*. 1976. Vol. 1. No.1. P. 11-36.
9. Kopecky P., Spirova M. Parliamentary Opposition in Post-Communist Democracies: Power of the Powerless. *Journal of Legislative Studies*. 2008. Vol. 14. No. 1/2 . P. 133-159.
10. Linek L., Manselová Z. The Parliament of the Czech Republic, 1993-2004. *Journal of Legislative Studies*. 2007. Vol. 13, No 1. P. 12-37.
11. Marušiak J. The political system in the Slovak Repablik. *Political Systems of Visegrad Group Countries* / editor W. Gizicki. Trnava-Lublin, 2012. P. 107-148.
12. Mojak R. Parlament a rząd w ustroju Trzeciej Rzeczypospolitej Polskiej / R. Mojak. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2007. 664 s.
13. O'Donnell G. Delegative Democracy. *Journal of Democracy*. 1994. Vol. 5. No 1. P. 55-69.
14. Schöpflin G. Hungary: Country without Consequences. *OpenDemocracy*. 2006. 22 Sept. URL: <http://193.41.101.59/debates/article.jsp?idj3&debateIdj33&articleIdj3926> (дата звернення: 27.05.2022).
15. The Fundamental Law of Hungary (25 April 2011). URL: <http://www.kormany.hu/download/e/02/00000/The%20New%20Fundamental%20Law%20of%20Hungary.pdf> (дата звернення: 27.05.2022).

References:

1. Ілов І. Konstytutsiini zminy v Uhorshchyni 2012 roku: osnovni novatsii ta yikh vplyv na suspilno-politychnyi rozvytok derzhavy. *Viche*. 2013. № 4. S. 11-152.
2. Klymonchuk V. Peredumovy ta instytutsionalizatsiia vzaiemovidnosyn vlady ta opozytsii v krainakh Tsentralno-Skhidnoi Yevropy (na prykladi krain Vyshehradskoi hrupy): dosvid dlia Ukrainy. *Politychne zhyttia*. 2020. №2. S. 12-18. DOI: 10.31558/2519-2949.2020.2.2.
3. Kliuchkovych A., Haidanka Ye., Maradyk N. Transformatsiia systemy vladnykh instytutiv. Evoliutsiia partiinykh system krain Vyshehradskoi chetvirky: dosvid dlia Ukrainy. Uzhhorod: Tsentr informatsiino-vydavnychoi diialnosti ZIPPO. 2014. S. 47-78.
4. Pshevorskyi A. Perekhody do demokratsii: liberalizatsiia ta demokratyzatsiia. *Demokratia: antolohiia* / Uporiad. O. Protsenko. Kyiv: Smoloskyp, 2005. S. 605-648.
5. Soroka S. Mekhanizmy vzaiemodii uriadu i parlamentu v protsesi derzhavnogo upravlinnia: dosvid krain Yevropeiskoho Soiuzu ta ukrainska praktyka. Mykolaiv: Vydavnytstvo ChDU imeni Petra Mohyly, 2012. 421 s.
6. Andeweg R., Nijzink L. Beyond the Two Body Image: Relations between Ministers and MPs'. *Parliaments and Majority Rule in Western Europe*. Frankfurt : Campus Verlag, 1995. P. 152-178.
6. Andeweg R., Nijzink L. Beyond the Two Body Image: Relations between Ministers and MPs'. *Parliaments and Majority Rule in Western Europe*. Frankfurt : Campus Verlag, 1995. P. 152-178.
7. Ionszki G., Kurtan S. *European Journal of Political Research*. 2005. Vol. 44, Issue 7-8. P. 1033-1040.
8. King A. Modes of Executive-Legislative Relations: Great Britain, France, and West Germany. *Legislative Studies Quarterly*. 1976. Vol. 1. No.1. P. 11-36.
9. Kopecky P., Spirova M. Parliamentary Opposition in Post-Communist Democracies: Power of the Powerless. *Journal of Legislative Studies*. 2008. Vol. 14. No. 1/2 . P. 133-159.
10. Linek L., Manselová Z. The Parliament of the Czech Republic, 1993-2004. *Journal of Legislative Studies*. 2007. Vol. 13, No 1. P. 12-37.
11. Marušiak J. The political system in the Slovak Repablik. *Political Systems of Visegrad Group Countries* / editor W. Gizicki. Trnava-Lublin, 2012. P. 107-148.

12. Mojak R. Parlament a rząd w ustroju Trzeciej Rzeczypospolitej Polskiej / R. Mojak. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2007. 664 s.

13. O'Donnell G. Delegative Democracy. *Journal of Democracy*. 1994. Vol. 5. No 1. P. 55-69.

14. Schöpflin G. Hungary: Country without Consequences. *OpenDemocracy*. 2006. 22 Sept. URL: <http://193.41.101.59/debates/article.jsp?idj3&debateIdj33&articleIdj3926> (дата звернення: 27.05.2022).

15. The Fundamental Law of Hungary (25 April 2011). URL: <http://www.kormany.hu/download/e/02/00000/The%20New%20Fundamental%20Law%20of%20Hungary.pdf> (дата звернення: 27.05.2022).

Buslenko V. V. Interaction between the government and parliamentary opposition in Visegrad Group countries: institutional aspect

On the basis of the collected empirical and theoretical materials, a cross-regional analysis was carried out and conceptual approaches were developed to explain the institutional mechanisms of interaction between the government and the parliamentary opposition in the countries of the Visegrad Group.

The institutional framework in which the parliamentary opposition functions and how effective its influence on the government in each of the countries can be is studied. It is argued that the parliamentary opposition in the countries of the Visegrad Group remains an important element of influence on the balance of power between the President, the government and the Parliament. This influence may increase depending on the size of the parliamentary opposition, the emergence of coalitions, the weakening of the parliamentary majority, the intensification of the conflict between the government and the President, trends in the government's use of anti-democratic methods and means of exercising power.

In Poland, the Czech Republic, Slovakia and Hungary, the dichotomy between pro-government and opposition parties is quite pronounced. This is due to the significant level of competition in the party environment, as well as the fact that the government is mainly formed from the environment of the parliamentary majority.

It was determined that the parliamentary opposition in the countries of the Visegrad Group can influence the activities of the government through various channels. The main among them are political control over the cabinet through a vote of confidence (no confidence) and question hour to the government; influencing the content of government bills through participation in the legislative process and through the activities of representatives in parliamentary committees; controlling the legality of government policies through the Constitutional Court or initiating referendums. The analysis of formal powers and their use by the opposition as a tool to influence the government made it possible to identify similarities and differences in each of the countries.

It has been proven that in practice it is difficult for the parliamentary opposition to use its institutional opportunities to influence the government due to the fact that the ruling majority has greater access to power resources and there are constitutional provisions that minimize the change of power in order to preserve political stability.

Keywords: government, parliamentary opposition, parliament, political systems, political party, political actors, Visegrad Group, politics, political relations.